

Ярослав Володимирович (Мудрий)

(бл. 978-1054)

Політик, глава Давньоруської держави

При великому київському князеві Ярославі Володимировичу максимально розширилась територія Давньоруської держави. Влада Києва простягалася від Чорного до Балтійського моря – з півдня на північ – і від Карпат до Волги – з заходу на схід. Політична і військова міць Давньоруської держави була визнана в Європі. Дочки Ярослава були одружені з королями Франції, Угорщини, Норвегії, Данії, Англії, що в ті часи вважалося своєрідним договором про дружбу і співпрацю.

Князь склав перший у Східній Європі письмовий звід законів – *Правда Ярослава*. На кілька століть він став основою для системи права сусідніх держав, наприклад Великого князівства Литовського. Ярослав послабив міць правлячої до нього варязької верхівки, наділяючи державними повноваженнями представників місцевих слов'янських еліт.

Мудрим князь вважався в народі завдяки тому, що підніс на світовий рівень культуру і освіту. При ньому виникли школи живопису, кам'яного будівництва і літописання, відкривалися навчальні заклади. При Софійському соборі в Києві була зібрана велика бібліотека.

Роксолана (Анастасія Лісовська)

(1505-1558)

Перша леді Османської імперії

Будучи дружиною султана Сулеймана I, Роксолана впливала на зовнішню політику Османської імперії – найпотужнішої на той час азіатсько-європейської держави. Вона відкривала школи і караван-сараї, фінансувала будівництво мечетей. Вважається, що, пам'ятаючи про свою батьківщину, Роксолана стримувала агресію османського війська щодо українських земель і піклувалася про долю слов'янських невольників і козаків.

За основною версією, Роксолана була дочкою православного священика з Рогатина (нині Івано-Франківська область). Підлітком вона потрапила в полон під час набігу кримських татар і була продана на невольничому ринку в Стамбул. Так вона потрапила в султанський гарем.

Витримавши жорстку конкуренцію серед наложниць, українка стала головною дружиною падишаха. Під час тривалих воєнних походів Сулеймана I вона листувалася з чоловіком арабською та перською мовами.

Багато європейських послів до переговорів з султаном прагнули зустрітися з Роксоланою, щоб викласти прохання своїх правителів. Це нерідко впливало на плани Сулеймана у зовнішній політиці.

Роксолану поховано в мавзолі мечеті Сулейманіє Джамі разом з чоловіком.

Костянтин-Василь Острозький
(1526-1608)

Військовий і політичний діяч, меценат

Князь Костянтин Острозький – найбагатший і найвпливовіший діяч Великого князівства Литовського і засновник першого вищого навчального закладу на території сучасної України і Східної Європи – Острозької академії.

Після Люблінської унії 1569 року він володів багатьма землями на Волині, в Галичині, на Київщині, а також замками в Чехії та Угорщині, щорічний дохід від яких приносив князю мільйон злотих.

Ставши головою Київського воєводства, князь Костянтин будував міста і замки на рубежах зі степом і успішно відбивав набіги кримських татар. Король Сигізмунд III надав йому привілеї в захисті прав православної церкви та висування кандидатів на єпископські посади.

У рідному Острозі князь зібрав гурток православних інтелектуалів, у розпорядженні яких була велика бібліотека. Так створювався потужний культурно-освітній центр Острозька академія. Тут же за фінансової підтримки князя заснував друкарню першодрукар Іван Федорович, видавець повного тексту Біблії слов'янською мовою.

Богдан Хмельницький
(1595-1657)

Політик, гетьман

Богдан Хмельницький очолив перше успішне козацьке повстання, метою якого була незалежність українських земель. Він – перший гетьман української держави, що відокремилася від Речі Посполитої.

Син підстарости міста Чигирин, він здобув освіту у Львівській єзуїтській колегії. Вступивши на королівську службу, брав участь у багатьох військових кампаніях проти Кримського ханства, Османської імперії та Московської держави. У битві під Цецорою потрапив у турецький полон, звідки через два роки втік.

У Хмельницького був тривалий конфлікт з князями Конецпольськими, які керували чигиринськими землями від імені польського короля. Після того як у Хмельницького відняли родове село Суботів, він вирушив на Запорізьку Січ, де козаки обрали його гетьманом. Звідти він розіслав універсали до народу з закликом до повстання, яке розпочалося 1648 року. А вже наступного року Хмельницький уклав з королем Зборівську угоду, яка визначала територію української держави в кордонах Київського, Брацлавського і Чернігівського воєводств.

Під час війни за незалежність Хмельницький уклав тимчасову коаліційну угоду з царем Олексієм, яка тривалий час вважалася актом приєднання України до Московської держави.

Пилип Орлик
(1672-1742)

Політик, гетьман

Отримавши гетьманську булаву після смерті Івана Мазепи Орлик підписав документ *Договори і постанови*, який називають першою українською Конституцією.

Він був обраний гетьманом у 1710 році – після того, як роком раніше коаліційні війська шведського короля Карла XII і гетьмана Івана Мазепи зазнали поразки від російських військ під Полтавою. Тоді понад 4,5 тис. козаків поїхали слідом за своїм ватажком у Молдову, яка тоді входила до складу Османської імперії.

Конституція Орлика – це договір гетьмана з козаками та їхніми старшинами, які підпорядковувалися йому. Згідно з документом, гетьман обмежував свою владу, зобов'язувався регулювати відносини між соціальними групами, а також боротися за політичне й церковне від'єднання України від Московії.

Григорій Сковорода
(1722-1794)

Філософ

Григорій Сковорода першим адаптував твори давньогрецьких філософів для української культури і академічної освіти. Вивчивши твори Платона і його послідовників у Києво-Могилянській академії, він створив на їх основі свою систему поглядів і став одним з найбільш яскравих українських філософів.

Твори Сковороди видали вже після його смерті, проте ще за життя мислителя їх переписували від руки – такими вони стали популярними. А його вірші *Всякому місту – звичай і права, всяка тримає свій ум голова* були у репертуарі мандрівних музикантів-кобзарів.

Сродна праця – найбільш популярна тема роздумів Сковороди. Філософ вважав, що кожна людина повинна знайти своє призначення в житті і займатися тим, до чого має найбільшу прихильність. Тоді вона зможе бути в гармонії з собою і світом. В іншому разі, коли люди займаються "несродною працею", землю наповнює зло.

Інша тема – нерівна рівність – зображена на сучасній 500-гривневій купюрі. Філософ порівнює Бога з фонтаном, який вирує водою і наповнює нею посудини, що стоять навколо. Хоча в посудин є рівна можливість отримати достатньо води, всім дістається залежно від їх обсягу, а він у кожній різний. У цій метафорі посудини – це люди. Для подолання такої нерівності і потрібно знати свій обсяг, іншими словами, знайти "сродну працю".

Тарас Шевченко
(1814-1861)

Поет, прозаїк, художник

Ім'я Тараса Шевченка стало для багатьох поколінь українців символом свободи, його філософія – національною ідеєю, а твори – обов'язковою частиною гуманітарної освіти. За значущістю для співвітчизників його поетичну збірку *Кобзар* літературознавці прирівнюють до *Євангелія*.

Багато пісень на вірші Шевченка стали народними, серед них – *Реве та стогне Дніпр широкий*, яка в радянські часи вважалася неформальним національним гімном. Також Шевченко створив поетичну інтерпретацію історії України: у віршах і прозі написав безліч творів про реальне життя своїх сучасників.

Великий український поет покинув батьківщину в 15-річному віці, більшу частину життя розмовляв російською мовою, а в Україну повернувся лише на нетривалий час – 2,5 роки. Він закінчив художню академію в Санкт-Петербурзі та здобув популярність у Російській імперії як живописець і графік.

У той час Шевченко був кріпаком, і пітерський художник Карл Брюллов разом з літератором Василем Жуковським організували лотерею, кошти від якої дозволили Шевченку здобути свободу.

Сьогодні великий українець – один з найбільш видаваних у світі авторів. Його *Кобзар* було перекладено на 100 мов світу, а пам'ятники Шевченку стоять у 35 країнах. Загалом їх 1.384. Це найбільша кількість монументів, встановлених культурному діячеві.

Микола Лисенко
(1842-1912)

Композитор, піаніст

Опери *Наталка Полтавка* і *Тарас Бульба*, написані Миколою Лисенком, вже півтора століття не сходять зі сцен українських театрів, а їх автор є основоположником української оперної і симфонічної музики.

Хоча Лисенко закінчив природничий факультет Київського університету, завдяки своїм здібностям піаніста-віртуоза він зробив кар'єру музиканта. Втім, він отримав музичну освіту в Лейпцигу, а оперному мистецтву навчався в Петербурзі у Римського-Корсакова.

Композитор перебував у культурно-просвітницьких організаціях, які пропагували українську культуру на батьківщині і в Європі. Під час своїх закордонних поїздок він давав концерти, виконуючи власні обробки народних пісень. Тодішня критика порівнювала його манеру гри з такими віртуозами, як Ференц Ліст і Фредерік Шопен.

У 1872 році, коли в Києві відбувся перший виступ українського музичного театру, для прем'єри була обрана опера *Чорноморці*, музику до якої написав Лисенко.

Володимир Вернадський
(1863-1945)

Вчений-природознавець, філософ

Володимир Вернадський став першим президентом української Академії наук (УАН), створеної 1918 року в Києві за гетьмана Павла Скоропадського. Він очолював УАН три роки. За цей час було створено основні інститути академії та наукова бібліотека – найбільша в нинішній Україні.

Хоча наукова діяльність Вернадського проходила переважно в Росії, він з ентузіазмом прийняв незалежність України в 1917 році.

Вернадський організовував безліч геологічних експедицій – від Уралу до півдня України – з вивчення природних ресурсів. Він першим у Російській імперії звернув увагу на необхідність досліджень радіоактивних мінералів, тому його вважають ідеологом і засновником атомної енергетики України і Росії.

Вчення про ноосферу – найважливіша науково-філософська теорія Вернадського – залишається актуальною і досі. Ноосфера – сукупність всіх умов на планеті, що існують у взаємодії. Це вчення важливе для розуміння того, як людство може використовувати сферу неживої природи і біосферу для того, щоб відновлювати їх і жити в гармонії.

Іван Піддубний
(1871-1949)

Борець, атлет, артист

Виходець з роду запорізьких козаків, Іван Піддубний прославив своїх предків на всю планету. Билинний силач, перший шестиразовий чемпіон світу з греко-римської боротьби, він уславився як феноменальний атлет і не програв жодного турніру в своєму житті, хоча завершив виступи в 70-річному віці.

І на борцівському килимі, і на арені цирку, і під час персональних гастролей Піддубний мав величезний успіх у публіки. Український силач, який здолав найсильніших борців світу, підкорив чотири континенти і більш півсотні міст, зокрема у США та Західній Європі.

До речі, коли в СРСР йому видали паспорт з національністю "русский" і написаним по-російськи прізвищем, атлет, який народився на Полтавщині, власноруч змінив свої дані в документі на "Піддубний" і "українець".

Ігор Сікорський
(1889-1972)

Авіаконструктор, підприємець

Ігор Сікорський – один з тих, кому світова авіація завдячує самим своїм існуванням. Сконструйовані ним літальні апарати, зокрема перші у світі багатомоторні літаки *Гранд* та *Ілля Муромець*, стали початком розвитку всієї важкої авіації – пасажирської, військової та вантажної.

Крім того, саме Сікорський винайшов літаки-амфібії та одногвинтові гелікоптери, перетворивши своє ім'я в знаменитий міжнародний бренд. Гелікоптери Сікорського вперше здійснили перельоти через Атлантичний і Тихий океани, були прийняті на озброєння у США, Великобританії, Франції.

Його блискучій кар'єрі авіаконструктора й успішного підприємця не перешкодили навіть численні переїзди та історичні катаклізми. Сікорський народився в Києві і кілька років навчався в Політехнічному інституті, де вперше спробував спроектувати гелікоптер. Свої знамениті багатомоторні літаки він створював у Петербурзі, а після Жовтневої революції вирішив емігрувати, переїхавши спочатку до Франції, а потім до США. Саме в Америці Сікорський створив власну компанію, яка на багато десятиліть стала світовим лідером літакобудування.

Микола Амосов
(1913–2002)

Хірург

Микола Амосов прожив у Києві півстоліття, зумівши не тільки закласти фундамент вітчизняної серцево-судинної хірургії, але й вивести її досягнення на світовий рівень. Віртуозний хірург, який удосконалив свій дар ще в роки Другої світової війни (в невеликому польовому госпіталі він провів понад 4 тис. операцій), в Україні Амосов здійснив одразу кілька медичних революцій.

Саме він зробив перше в СРСР протезування мітрального клапана серця, провів перші в Україні операції при пороках серця, першим у світі розробив і запровадив антитромботичні протези серцевих клапанів. З того часу ці операції стали масовими і врятували десятки тисяч життів, зокрема в київському Інституті серцево-судинної хірургії.

Амосов – найбільш визнаний у світі український вчений. Його роботи в галузі кардіохірургії, біокібернетики, лікуванні туберкульозу неодноразово перевидавалися на Заході, а також у США та Японії.

Ліна Костенко
(рік народження 1930)

Поетеса, прозаїк

Совість нації, як часто називають Ліну Костенко, – аж ніяк не затерта метафора на адресу 85-річної поетеси. Насичено-образна, інтелектуальна і часто дошкульна поезія Костенко за своєю силою може зрівнятися лише з її принциповістю. В СРСР вона роками писала в шухляду – розплата за активний публічний захист шістдесятників і дисидентів. А в роки незалежності відмовилася від звання Героя України, назвавши нагороду "політичної біжутерією".

Книги Костенко – десяток поетичних збірок, історичний роман у віршах *Берестечко*, поема *Маруся Чурай* – багато перевидавалися. А кілька років тому, коли Костенко після тривалої творчої паузи презентувала свій роман *Записки українського самашедшого*, на літературні вечори з її участю безуспішно намагалися потрапити тисячі осіб – у всіх регіонах України зали не вмщували охочих.

Богдан Ступка
(1941–2012)

Актор

Ім'я Богдана Ступки на театральній афіші або в титрах кінострічки завжди було найкращою рекламою для глядача. Талант від бога, який зіграв понад 100 ролей у кіно і близько 50 на театральній сцені, він був одним з найулюбленіших акторів пострадянського простору і зібрав багато радянських нагород.

Здобув Ступка й міжнародне визнання. "Мрія мого життя – щоб українська культура стала відомою в усьому світі", – заявив актор у 2008 році, отримуючи нагороду Римського кінофестивалю за найкращу чоловічу роль у фільмі *Серце на долоні* поляка Кшиштофа Зануссі.

При цьому Ступка передусім вважав себе театральним актором. 17 років він віддав Львівському драматичному театру імені Марії Заньковецької, 34 роки – Київському драматичному театру імені Івана Франка, де з 2001-го і до кінця життя працював художнім керівником.

У виконанні Ступки українці побачили чи не всю свою історію – актор перетілювався в Івана Мазепу, Богдана Хмельницького, Івана Брюховецького і Остапа Вишню, Тараса Бульбу і Тараса Шевченка.